

Чарльз Бондс (США, дослідницька тема «Єврейський досвід. 1929–1953 рр.»), Юлія Кисла (Канада, дослідницька тема «Переглядаючи історію післявоєнної доби: українські радянські письменники в епоху пізнього сталінізму. 1944–1953 рр.»), Анна Остапець (Франція, дослідницька тема «Вплив радянської історії на творчість Олександра Довженка»), Кароліна Пшчола (Польща, дослідницька тема «Творчість М. Бажана у компаративістичному контексті. 1921–1983 рр.»), Олександр Дмитрієв (РФ, дослідницька тема «В. В. Петров у інтелектуальній історії Європи і України. 1900-і – 1960-і рр.»).

Тематика досліджень вітчизняних науковців охоплювала широке коло питань: історія польського театру в Україні, історія українського кіно I пол. ХХ ст., архітектура Києва, діяльність Спілки художників України, мистецьке життя Києва на зламі ХІХ–ХХ ст. та інші.

Список використаних джерел та літератури

1. Про затвердження Положення про Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України [Електронний ресурс] : наказ М-ва юстиції України від 21.05.2012 № 753/5. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0753323-12>. – Назва з екрана.
2. Склад та характеристика фондів ЦДАМЛМ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://csam.archives.gov.ua/ukr/sklad_fondiv/. – Назва з екрана.
3. Колегіальні органи ЦДАМЛМ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://csam.archives.gov.ua/ukr/kolegialni_organ/. – Назва з екрана.
4. Кульчий О. В. Документальна скарбниця Шевченківських лауреатів / Кульчий О. В., Малярчук Т. М., Бентя Ю. В. – Київ : ТОВ «Видавництво “КЛІО”», 2013. – 352 с.
5. Про присудження премії імені Василя Веретенникова [Електронний ресурс] : наказ Держ. архів. служби України від 22.12.2014 № 157. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/2014_157.pdf. – Назва з екрана.

Зінаїда Зайцева

ФОНД АКАДЕМІКА Ф. КОРША В АРХІВІ РОСІЙСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО РУХУ

Корш Федір Євгенович (1843–1915) – філолог, професор Московського університету та Лазаревського інституту східних мов, академік Петербурзької Академії наук. Вчений був видатним ерудитом у галузі класичної філології, володів мовами, які належать до найрізноманітніших історичних епох і народів. З-поміж багатьох європейських і східних мов учений особливу увагу приділяв українській, яку знав досконало. Основні документи до життєпису Ф. Корша містяться у Фонді 558 Архіву РАН (Москва), переважну частину

одиниць зберігання якого складає кореспонденція. Більша частина листів опублікована [1], однак автори видання обійшли увагою листи М. Грушевського, В. Гнатюка, О. Русова, М. Дикарева та ін. Ширший погляд на Фонд академіка Ф. Корша свідчить, що знайомство вченого з Україною відбувалося на кількох інституційно-функціональних рівнях:

1. Два роки Ф. Корш працював у Новоросійському університеті (Одеса) – відбував тут пошту за протест проти порушення університетської автономії. Згодом підтримував листування з низкою професорів-славістів та сходознавців цього університету, виступив на захист ректора і проректора цього університету у зв'язку з пропозицією міністра освіти притягнути їх до суду у зв'язку з студентськими заворушеннями та допуском української мови у навчальний процес. Професор Корш очолював державні екзаменаційні комісії на історико-філологічних факультетах Київського (1891 р.) та Харківського (1893) університетів [2]. У збірнику Харківського історико-філологічного товариства опублікував статтю «Владимировы боги». За результатами досліджень в архівах Києва виявлено, що він прочитав у Московському археологічному товаристві доповідь «Вірмено-турецькі документи з Київських архівів».

2. Ф. Корш цікавився українською літературою і мовою. Виступив ініціатором підготовки, разом із П. Фортунатовим і А. Шахматовим, відомої Записки Академії наук «Об отмене притеснений печатного малорусского слова». Вчені доводили, що українська мова є самостійною слов'янською мовою й рекомендували скасувати антиукраїнські розпорядження уряду. У березні 1905 р. документ був поданий до комітету міністрів, рішення якого відкрили шлях до видання україномовної преси в Росії.

3. Ф. Корш очолив Товариство слов'янської культури, яке почало діяти 28 березня 1908 р. у Москві. До нього він залучив лібералів, які відмежовувалися від принципів старого консервативного слов'янофільства і прихильно ставилися до українського руху. Серед членів були В. Вернадський, А. Кримський, О. Шахматов, М. Карєєв. Товариство мало свій друкований орган «Известия». Важливо, що у московському Товаристві створено *Українську секцію* й розпочато роботу з організації у Москві передплати українських видань. Секцію очолив С. Хвостов. До президії, крім нього, ввійшли А. Кримський, М. Грушевський, М. Янчук, О. Новицький. Членами секції були Б. Кістяківський, С. Петлюра (секретар), І. Алчевський, О. Саліковський та ін. На них покладалося ініціювання українознавчих гуртків у закладах вищої освіти, дослідження історичних пам'яток і бібліотечних фондів у Москві з огляду на потреби української науки і культури, підтримка зв'язку з інтелектуальним життям в Україні [3, с. 217–218]. Наприкінці 1911 р. зусиллями О. Новицького в Українській секції було організовано підсекцію науки у складі Ф. Корша, Б. Кістяківського, О. Саліковського, О. Новицького (голова), С. Хвостова, М. Янчука, М. Філянського, С. Петлюри (секретар). На її базі планувалося утворити

Українське наукове товариство у Москві. У квітні 1911 р. Товариство слов'янської культури заснувало відомий журнал «Украинская жизнь», редакцію якого очолив С. Петлюра. У цьому виданні Ф. Корш надрукував низку статей на захист української культури.

4. Ф. Корш був дійсним членом двох українських наукових товариств – Наукового товариства імені Шевченка у Львові (НТШ) та Наукового товариства у Києві (УНТ). Відповідне посвідчення про членство в НТШ і введення до складу Філологічної секції він отримав 23 грудня 1909 р. [4]. У «Наукових Записках НТШ» Корш опублікував наукову статтю «До історії українського восьмискладового вірша». На сторінках «Наукових Записок НТШ» вміщувалися відгуки й рецензії на публікації Корша в російській та українській періодиці. Вчений секретар НТШ, відомий фольклорист, член-кореспондент Російської академії наук Володимир Гнатюк, знаючи інтерес Корша до української народної творчості, відіслав йому три томи опублікованих ним коломийок, а також екземпляри львівських газет «Діло» і «Прикарпатська Русь», де були надруковані листи академіка А. Соболевського, погляди якого на українську мову не співпадали з позицією Корша. Гнатюк пропонував Коршу вступити з Соболевським у публічну дискусію на сторінках «Діла» [5].

Більш тісним було співробітництво Корша з УНТ, яке утворилося у Києві 1906 р. За підписом голови УНТ М. Грушевського міститься лист на офіційному бланку УНТ, де йдеться про започаткування журналу, присвяченого українознавству, в якому проектується спеціальний відділ української мови (граматика, правопис, лексика тощо). Грушевський запевняв академіка, що журнал, як орган УНТ, матиме виключно науковий характер і просив дати згоду на дозвіл включити його у якості почесного співробітника редакції та надіслати, по можливості, свою статтю до планованого видання [6]. Наприкінці лютого 1914 р. М. Грушевський знову погоджував з Коршем, на цей раз телеграмою, питання про включення його до складу редакції, вказуючи й назву українознавчого журналу, а саме «Україна». У квітні того ж року повідомляв Корша про вихід першої книги журналу, яка прикрашена ім'ям академіка.

Наступним листом, який виявився останнім, Грушевський повідомляв, що до червня буде читати лекції у Львівському університеті, а потім поїде на відпочинок у Карпати, де його і застала, до речі, Перша світова війна. Історик клопотався про нові статті Корша для чергових книг журналу, повідомляв, що у другій книзі довелося зняти з титулу журналу ім'я О. І. Левицького, якому «приставили нож к горлу», і він змушений під тиском київської адміністрації покинути редакцію журналу [7].

У справі співробітництва з українськими науковими виданнями до Корша звертався також голова Філологічної секції УНТ В. Перетц. У серпні 1913 р. він повідомляв академіку, що секція запланувала видати збірник, присвячений Т. Шевченку і сподівається, що Корш, як «друг українців»,

пришле свою статтю. В. Перетц, напевне, першим повідомив Коршу подробиці прибуття М. Грушевського з Галичини до Києва у перші тижні війни та обставини ув'язнення історика до Лук'янівської тюрми. У листі йшлося також про те, що у Києві очікуються нові арешти «прочих возрождающихся украинцев».

Після того, як у зв'язку з виходом на пенсію Корш перестав працювати в Московському університеті, його громадська діяльність у сфері захисту української культури і друку набрала більш інтенсивного характеру. Він брав участь у дискусії навколо антиукраїнських публіцистичних виступів П. Струве й надрукував кілька статей на захист української культури і мови. Позицію Корша не схвалював маститий славіст В. Ягич, про що свідчить лист останнього, надісланий з Відня у вересні 1912 р. до Корша [8]. У Москві Корш очолював ювілейні комітети (1911, 1914) з відзначення 50-річчя від дня смерті Т. Шевченка і 100-ліття від дня його народження. На ювілейних засіданнях виступив зі змістовними доповідями, на які схвально відгукувалися як російські академіки, так й галицькі видання. Доповідь 1911 р. була опублікована у газеті «Утро России» й отримала відгук у «Записках НТШ». Певний інтерес в аспекті порівняння атмосфери у двох імперіях, територію яких населяли українці, становить той факт, що Корш як член НТШ отримав у лютому 1914 р. запрошення до Львова для участі у зборах, присвячених сотим роковинам з дня народження Т. Шевченка. На порядку денному стояла доповідь професора української мови і літератури Чернівецького університету С. Смаль-Стоцького «Ідеї Шевченкової творчості». Як людина ліберальних поглядів, академік Ф. Корш підтримував ідею вільного розвитку української культури і національних наукових інституцій.

Список використаних джерел та літератури

1. *Баскаков Н. А.* Академик Ф. Е. Корш в письмах современников. К истории русской филологической науки / Н. А. Баскаков, Баскаков Н. К. – М., 1989. – 277 с.
2. Архив Российской Академии Наук (Москва), ф. 558, оп. 2, д. 57–59; 60–65; 74–77.
3. *Зайцева З. І.* Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) : монографія / З. І. Зайцева. – Київ, 2006. – 368 с.
4. Архив Российской Академии наук (Москва), ф. 558, оп. 2, д. 21, л. 1.
5. Архив Российской Академии наук (Москва), ф. 558, оп. 4, д. 62, л. 1–2.
6. Архив Российской Академии наук (Москва), ф. 558, оп. 3, д. 102, л. 1.
7. Архив Российской Академии наук (Москва), ф. 558, оп. 4, д. 76, л. 3.
8. Архив Российской Академии наук (Москва), ф. 558, оп. 4, д. 412, л. 59–61.